

Praca doradcy zawodowego z uczniami niepełnosprawnymi intelektualnie

Zakres działań doradcy zawodowego

Zmiany na rynku pracy, bezrobocie, wielość informacji na temat zawodów i możliwości kształcenia wpływają na zwiększenie roli **doradców zawodowych**.

Doradca zawodu udziela pomocy młodzieży i osobom dorosłym w wyborze zawodu, kierunku kształcenia czy dalszego szkolenia. Uwzględnia przy tym zarówno możliwości psychofizyczne, sytuację życiową jak i potrzeby rynku pracy i możliwości systemu edukacyjnego.

Współpracuje z rodzicami i nauczycielami, psychologami i pedagogami w procesie orientacji zawodowej uczniów. Wykorzystuje swoją wiedzę o zawodach, rynku pracy oraz technicznych środkach przekazywania informacji zawodowej.

Doradca zawodowy, wspólnie ze swoimi klientami dokonuje przeglądu ich wykształcenia, przebytych szkoleń, doświadczenia zawodowego, zainteresowań, umiejętności, cech osobistych i możliwości fizycznych. Może proponować klientom określonych pracodawców i udzielać porad w sporządzaniu dokumentów oraz pomagać w przygotowaniu do rozmów kwalifikacyjnych. Doradcy zawodowi mogą także w razie potrzeby stosować testy sprawdzające umiejętności i zdolności klienta.

Doradcy pracują w różnych placówkach i zajmują się zarówno dziećmi w różnym wieku, młodzieżą jak i osobami dorosłymi. Współpracują również z osobami niepełnosprawnymi. Współczesny doradca ma do spełnienia trudne zadanie, ponieważ pomoc w wyborze zawodu jest obecnie traktowana jako ciąg decyzji, który zaczyna się we wczesnym dzieciństwie i trwa przez całe życie człowieka. Działalność doradcy polega głównie na podawaniu informacji zawodowej, natomiast w szerszym znaczeniu rola doradcy będzie postrzegana jako wychowawcy, który działa świadomie i celowo, stymulując tym samym młodzież oraz osoby dorosłe do samodzielnego podejmowania decyzji zawodowej.

Wyróżnia się trzy etapy poradnictwa zawodowego: 1) pod koniec szkoły podstawowej, kiedy istnieje konieczność wyboru szkoły zawodowej. 2) pod koniec szkoły średniej, kiedy dokonuje się wyboru kierunku studiów lub szkoły pomaturalnej. 3) w zakładzie pracy, kiedy zachodzi konieczność zmiany pracy lub zawodu.

Pomoc w wyborze zawodu można uzyskać w:

- poradniach psychologiczno-pedagogicznych
- centrach informacji i planowania kariery zawodowej przy woj. urzędach pracy
- u doradców zawodowych w powiatowych urzędach pracy
- prywatnych centrach doradztwa zawodowego
- instytucjach i placówkach związanych z edukacją i rynkiem pracy.

Orientacja zawodowa w szkołach specjalnych

Coraz częściej orientację zawodową przenosi się na teren szkół specjalnych. Treści i metody orientacji zawodowej trzeba tu jednak bardziej zindywidualizować dostosowując je do oczekiwań i możliwości młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną, która ma różne ograniczenia, i dlatego nie zawsze może korzystać z takich samych wzorców jak młodzież w normie intelektualnej.

Jednym z głównych zadań wychowawczych szkoły jest przygotowanie uczniów

do prawidłowego wyboru zawodu, kierunku dalszego kształcenia i pracy zawodowej. Orientacja i poradnictwo zawodowe realizowane jest dwutorowo - równoległe z realizacją zadań dydaktycznych, a także wychowawczych. Zadania dydaktyczne wzbogacają głównie intelekt wychowanka, który nabywa wiedzę o świecie pracy, jej znaczeniu, zmianach rynku pracy itp. Natomiast realizacja zadań wychowawczych związana jest z kształtowaniem pozytywnego stosunku do pracy, odpowiedniej motywacji, budzeniem zainteresowań. Praca wychowawcza młodzieży z upośledzeniem w stopniu lekkim jest tak zaplanowana i realizowana, aby młody człowiek coraz bardziej przejmował w swoje ręce kształtowanie siebie w zakresie wyboru przyszłej drogi zawodowej.

Reforma systemu szkolnictwa w Polsce, wprowadziła wiele zmian, m.in. wprowadzono założenie, iż w każdej szkole powinien być zatrudniony doradca zawodowy. Niemniej jednak, tak nie jest. W szkołach orientacją i poradnictwem zawodowym zajmują się nauczyciele poszczególnych przedmiotów, wychowawcy klas, pedagodzy szkolni. Osoby te mogą korzystać z konsultacji doradców zawodu pracujących w Poradniach Psychologiczno-Pedagogicznych, Specjalistycznych Poradniach Zawodowych, Centrach Informacji Zawodowej.

W Specjalnym Ośrodku Szkolno - Wychowawczym w Tarnowskich Górach doradcą zawodowym jest nauczyciel techniki, który wykonuje swoje zadania w ramach czynności dodatkowych (bezpłatnie).

Specyfika pracy doradcy zawodowego z osobami niepełnosprawnymi intelektualnie

Uczniowie z upośledzeniem w stopniu lekkim wymagają szczególnej pomocy przy wyborze zawodu i szkoły, stąd też poddawani są wielospecjalistycznym badaniom, w wyniku których określa się wskazania i przeciwwskazania zdrowotne do nauki i wykonywania poszczególnych zawodów. Porada zawodowa udzielona w oparciu o szeroką diagnozę, na którą składają się m.in. poziom możliwości intelektualnych ucznia, zainteresowania i uzdolnienia, cechy temperamentu i charakteru, stopień opanowania materiału dydaktycznego z poszczególnych przedmiotów - ma na celu wskazanie młodemu człowiekowi takiego zawodu, którego wyuczenie i wykonywanie nie pogłębi istniejącej niesprawności oraz zgodne będzie z jego predyspozycjami psychofizycznymi.

Należy także zwrócić uwagę na pozytywną selekcję do zawodu. Młodzież ta ma niekiedy tyle przeciwwskazań, że trudno jest wymienić kilka dostępnych dla niej zawodów, wówczas nie należy skupiać się tylko na tym, jakie zawody są dla tej młodzieży niedostępne, a raczej powinno opierać się na mocnych stronach i wskazywać te zawody, które uczeń może wykonywać.

Ważna wobec tego jest rola, jaką pełni doradca zawodu w poradnictwie dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. Osoby organizujące orientację zawodową w szkołach specjalnych, podobnie jak w szkołach powszechnych, wychowują młodzież do aktywnego wybierania zawodu. Pracują grupowo i indywidualnie z młodzieżą, starając się poznać jak najlepiej ucznia, motywują go do kształtowania własnych postaw, życzeń, aspiracji zawodowych, zdobywania informacji zawodowych. Pobudzają do rozwijania zdolności, zamiłowań, zainteresowań.

Długofalowa, systematycznie realizowana działalność informacyjna, orientacyjna i wychowawcza szkoły, nauczycieli, wychowawców, dyrekcji, pedagogów szkolnych prowadzi do aktywizacji osób niepełnosprawnych.

Osoby prowadzące orientację zawodową w szkołach specjalnych nie podają osobom niepełnosprawnym ścisłych poleceń i wskazań, nie wyłącza tych osób, ale aktywizują, wzmacniają je i ukierunkowują tak, aby same mogły podejmować trafne decyzje zawodowe. Ponadto, osoby zajmujące się preorientacją zawodową kładą nacisk nie tylko na materialny

aspekt pracy zawodowej, ale także na jej społeczny i osobowościowo twórczy charakter. W ten sposób prawidłowo realizowana orientacja zawodowa może wzbogacić ogólny rozwój dziecka z niepełnosprawnością intelektualną i przygotowywać je nie tylko do roli przyszłego wykwalifikowanego pracownika, lecz także przyszłego obywatela.

Zauważa się, że możliwości przygotowania się do różnych zawodów osób z niepełnosprawnością w stopniu lekkim, jak też motywacja i ambicje tej młodzieży są znacznie większe, niż kiedyś sądzono. Praca jest szczególnie istotna w życiu tych osób. Stanowi dla nich nie tylko źródło utrzymania, możliwość usamodzielnienia się, osiągnięcia niezależności, świadomości, że nie jest się "ciężarem" dla bliskich, ale także jest ściśle związana z rewalidacją, z dochodzeniem do zdrowia. Nadaje sens życiu, wartość osobie, daje szansę samorealizacji oraz integracji społecznej.

Przygotowanie do wyboru zawodu jest procesem sekwencyjnym. Aby kolejne jej etapy przybliżały młodzież z upośledzeniem intelektualnym do najodpowiedniejszego dla niej zawodu powinno się zgodzić z zasadą stopniowania trudności i stadiów rozwoju zawodowego stawiać młodzież wobec konieczności coraz trudniejszych i bardziej długofalowych decyzji. Praca orientacyjna szkół specjalnych jest coraz szersza, a informacje, które przekazuje uczniom na temat wyboru szkoły czy zawodu, są bardziej szczegółowe i uaktualniane. Szkoły dają uczniom możliwość poznania różnych zawodów, organizując m. in. wycieczki na targi edukacyjne, dni otwarte szkół zawodowych oraz wprowadzają poradnictwo zawodowe od wczesnych lat kształcenia.

Zadania doradcy zawodowego, pracującego z osobami niepełnosprawnymi umysłowo

Do podstawowych zadań doradcy zawodowego, pracującego z osobą niepełnosprawną umysłowo należy:

- przed przystąpieniem do indywidualnej pracy z uczniem zebranie podstawowych informacji o uczniu:
 - dane personalne,
 - dotychczasowy przebieg edukacji oraz opanowanie umiejętności szkolnych,
 - informacje dotyczące stanu zdrowia ucznia,
 - ocena rozwoju motorycznego.
- przeprowadzenie analizy przeciwwskazań zdrowotnych osoby niepełnosprawnej do wykonywania określonych typów pracy w oparciu o zebrane informacje;
- ustalenie kwalifikacji, doświadczeń zawodowych, uzdolnień, zainteresowań osoby niepełnosprawnej;
- uświadomienie osobie niepełnosprawnej możliwości powiązania własnych zainteresowań i mocnych stron z celami zawodowymi i przygotowanie jej do pracy zgodnie z jej psychofizycznymi możliwościami, kwalifikacjami, uzdolnieniami i zainteresowaniami;
- udzielenie pomocy w określeniu celów zawodowych i opracowaniu planu działania, który będzie uwzględniał szczególne okoliczności, w jakich znajduje się osoba niepełnosprawna;
- udzielenie emocjonalnego wsparcia w trudnych sytuacjach związanych z życiem zawodowym i motywowanie osoby niepełnosprawnej do podejmowania aktywności zawodowej, zachęcenie do pracy nad poprawą samooceny i kształtowaniem postaw sprzyjających realizacji planów zawodowych;
- udostępnianie informacji zawodowej obejmującej zarówno standardowe informacje o zawodach i rynku pracy, jak i informowanie na temat możliwych form pomocy osobom niepełnosprawnym oraz narzędzi wspierania zatrudnienia tych osób;

- wyposażenie osoby niepełnosprawnej w umiejętności i kompetencje potrzebne do poruszania się po rynku pracy.

Ponadto doradca zawodowy, pracujący z osobą niepełnosprawną, powinien:

- rozumieć rolę poradnictwa zawodowego w procesie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych;
- aktualizować i wzbogacać swą wiedzę o rynku pracy, metodach i narzędziach pracy z osobami niepełnosprawnymi;
- rozwijać umiejętności doradcze potrzebne do pracy z osobami niepełnosprawnymi;
- indywidualnie podchodzić do każdej osoby poszukującej pomocy – poznać jej plany, zainteresowania, mocne i słabe strony, wartości i postawy, dowiedzieć się o trudnościach, jakich doświadcza w życiu zawodowym;
- uwzględniać różnorodne aspekty sytuacji zawodowej, w jakiej znajduje się osoba niepełnosprawna (psychologiczne, zdrowotne, socjalne, itp.) i zwrócić uwagę na wzajemne zależności pomiędzy różnymi czynnikami wpływającymi na sytuację.

Doświadczenia wskazują, że nie tylko osoby z lekkim stopniem upośledzenia umysłowego, ale również głębiej niepełnosprawne intelektualnie, a nawet upośledzeni głęboko, są w stanie pracować.

Osiągnięcie sukcesu w zatrudnieniu osób z umiarkowanym i znacznym stopniem niepełnosprawności wymaga:

- samodzielności osobistej i dojrzałości społecznej;
- preorientacji zawodowej prowadzonej już w szkole podstawowej;
- edukacji ponadgimnazjalnej przygotowującej do pracy;
- poradnictwa zawodowego określającego indywidualne predyspozycje psychofizyczne oraz zdolności, zainteresowania i upodobania;
- szkolenia przygotowującego do pracy (kursy i staże u pracodawców) oraz szkolenia na stanowisku pracy;
- aktywnego pośrednictwa pracy, tzn. poszukiwania odpowiedniego dla konkretnej osoby stanowiska pracy oraz współpracy z pracodawcą i przyszłymi współpracownikami osoby niepełnosprawnej;
- wspierania w zatrudnieniu.

Tylko świadome i umiejętne oddziaływanie w procesie doradczym, uwzględniające szczególne okoliczności, w jakich znajduje się osoba niepełnosprawna, doprowadzi do osiągnięcia wyznaczonych celów, zapewni skuteczność podejmowanych działań i przyczyni się do poprawy sytuacji zawodowej tej osoby, jednocześnie poprawiając jakość jej życia.